

СОЦІОЛОГІЯ SOCIOLOGY

ВПЛИВ ІНТЕНСИВНОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

*Черній Людмила Віталіївна,
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри соціології та публічних комунікацій
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
l.v.cherniy@udu.edu.ua*

Сьогодні міграція у всьому світі є досить розповсюдженим явищем. Головне прагнення мігрантів полягає у тому, щоб знайти безпечне та зручне місце для проживання та заробітку. Міграційні процеси відіграють величезну роль у формуванні культурного, освітнього та професійного середовища світу. Культурне, освітнє, професійне середовище стає транснаціональним, все більше набуваючи якості міграційної мобільності. Однак, міграційні процеси, з одного боку, здатні руйнувати власну ідентичність, а з іншого, можуть сприяти їх розвитку. В сучасному глобалізованому світі неможливо уникнути масштабних міграцій [4]. Міграція короткострокова не вважається негативним явищем, оскільки громадяни, які змогли працевлаштуватися в країнах перебування, є основою фінансового потоку у країну. У середньостроковій та довгостроковій перспективі негативні демографічні проблеми можуть створювати перешкоди для розвитку національної економіки та соціального зростання. Якщо за кордоном перебуває один із членів родини, це у більшості випадків призводить до зменшення народжуваності. А переїзд в іншу країну усієї сім'ї означає, що ці люди не повернуться на Батьківщину.

На 2019 рік за кордоном, постійно перебувало не менше 3,5 — 4 млн осіб. З яких 2,5-3 млн – на території країн ЄС. З впровадженням обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19 число мігрантів суттєво скоротилося, а частина громадяни частково повернулися додому. Однак, до кінця 2021 року міграційний потік почав відновлюватися. На початок 2022 року у країнах ЄС перебувало близько 2,5-2,6 млн громадян України. Виїжджали переважно люди працездатного, фертильного (репродуктивного) віку. Це загрожувало посиленню демографічних проблем в країні. Європейські країни почали впроваджувати політику стимулювання сімейної міграції.

При підписанні постійного контракту, працівнику створювалися умови для перевезення всієї родини. У такому випадку всі фінанси залишилися в країні перебування, що підтримувало її національну економіку [1].

Тема стає все більш актуальною у плані з'ясування причин міграції та процесів регулювання з боку держави. Міграція українців через повномасштабне російське вторгнення стала економічним та гуманітарним викликом. Масштабний, неконтрольований потік вимушених мігрантів з України став ще й викликом для держав-партнерів.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України ускладнено збирання статистичної інформації щодо результатів діяльності територіальних органів ДМС в окремих регіонах України. З лютого 2022 року, окрема інформація по тимчасово окупованим частинам територій Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областях не оновлювалась. Станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн 177 тис. українців. Понад половина українців перебуває лише в трьох країнах: Польщі — 22%, Німеччині — 14,6% та США — 11%. Також багато громадян України знайшли прихисток у Чехії — 7,9%, Італії — 5%, Канаді — 4,9%, Іспанії — 3,4% та Ізраїлі — 2,75%. Майже 63% українців, які перебувають за кордоном, повнолітні, 22% — діти до 18 років. Вік ще 15% осіб не уточнюється.

В залежності від ситуації, яка складається в Україні, кількість мігрантів постійно коливається. Українські прикордонники фіксують рух українців, як на виїзд, так і на в'їзд. За даними Державної прикордонної служби спостерігається явно негативна тенденція виїзду українців за кордон. Зокрема, станом на 1 травня 2023 року ДПС зафіксувала 18,52 млн виїздів з України та 15,84 млн в'їздів. Різниця становить 2 млн 686 тис. осіб. Таке зростання дійсно можна вважати незначним, порівняно з масовим виїздом українців на початку повномасштабного вторгнення [2].

При врахуванні кількості мігрантів з України не враховуються дані нелегального перетину кордону. За словами речника ДПС Андрія Демченка на початку березня 2023 року прикордонники затримали понад 11 тис. порушників, які намагалися виїхати поза пунктами пропуску. Також статистика не враховує людей, які опинилися в тимчасовій окупації та були примусово переміщені на територію Росії чи Білорусі, а вже звідти діставалися до інших держав для отримання прихистку. Проте, за офіційною статистикою невелика кількість перетинів кордону з Росією та Білоруссю все ж є [6].

Точну цифру мігрантів з України сказати досить важко. На це впливають різні чинники. Одні з головних полягають у тому, що українці постійно мігрують в межах країн ЄС та за його межі, також періодично приїжджають додому. Частина тих хто приїжджає залишається, а частина повертається назад за кордон. За даними дослідження Центру економічної стратегії на кінець січня 2024 року за кордоном через війну постійно перебуває 4,9 млн українців. Станом на січень 2024 року, найбільша частка українських біженців у Європі перебуває в Німеччині (30%) та Польщі (22%). Поза

країнами Європи, найбільшими країнами за кількістю прийнятих з початку повномасштабного вторгнення українців – США (280 тис. осіб), Велика Британія (253,2 тис.) і Канада (210,2 тис.). Серед усіх біженців жінок за кордоном станом на січень 2024 року було 65%, чоловіків – 35%. Частка чоловіків серед біженців суттєво зросла порівняно з листопадом 2022 року, коли вона становила 17%. Більшість українців все ще планують повернутися до України (26% точно та 26% ймовірно). Кількість тих, хто точно планує повернутися, за останній рік скоротилася майже удвічі. Більшість українських біженців (54%) кажуть, що їх стимулюватиме повернутися до України остаточне закінчення війни. Іншими вагомими чинниками є вищий рівень життя в Україні (40%), припинення бойових дій та повітряних ударів по місту, в яке планують повернутися (37%), можливість знайти добре оплачувану роботу (35%) та припинення бойових дій у рідному регіоні (27%) [3]. Елла Лібанова зауважила, що останнім часом кількість українців, які за кордоном отримують або статус біженця, або тимчасовий захист, збільшується повільніше, ніж торік. Проте демографія підкреслила іншу негативну тенденцію: «Від початку 2023 року зменшується чисельність і питома вага трудових українських втікачів від війни у Польщі. Вони їдуть далі – до Німеччини, до Чехії, до Нідерландів, до різних країн, але їдуть далі. Досвід, який ми маємо, говорить про те, що чим більшою є відстань між Україною і тією країною, де перебувають наші люди, тим меншою є ймовірність того, що вони повернуться» [5].

Отже, для повернення українських біженців Україні необхідно розробляти та впроваджувати комплексну політику. Українські політичні ініціативи мають бути спрямовані на мотивування українських біженців до повернення додому та стимулювання населення України, яке наразі не емігрувало, залишитися в країні. Головним пріоритетом державної політики повинно стати збільшення соціального забезпечення громадян України, робота над зростанням соціально-економічних показників, швидка повоєнна відбудова, відновлення зруйнованої інфраструктури та реальні безпекові гарантії.

Література:

1. Декілька алгоритмів боротьби з демографічною проблемою. Див. URL: (дата звернення 28 березня 2024 р.) <http://surl.li/sesia>
2. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну — дослідження Громадянської мережі ОПОРА 05 липня 2023. Див. URL: (дата звернення 20 березня 2024 р.) <http://surl.li/modmn>
3. Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на майбутнє. Аналітична записка від 12 березня 2024 р. / Центр економічної стратегії. URL: (дата звернення 30 березня 2024 р.) https://ces.org.ua/ukrainian_refugees_third_wave_research/
4. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с. ISBN 978-966-02-8723-9
5. Див. URL: (дата звернення 28 березня 2024 р.) <http://surl.li/seshb>
6. Див. URL: (дата звернення 27 березня 2024 р.) <http://surl.li/dwoso>